

Методичний підхід щодо обґрунтування пріоритетного напрямку управління інтелектуальною власністю на машинобудівних підприємствах

Чистякова А.В.

В умовах сьогодення, що характеризуються недостатньо стабільною економічною ситуацією, одним із першочергових завдань управління є обґрунтування, розроблення та впровадження таких управлінських рішень, які забезпечуватимуть дієве функціонування машинобудівних підприємств, яке, в першу чергу, необхідно спрямовувати на комплексне розв'язання економічних й організаційних проблем господарювання.

Аналіз наукової літератури з питань управління інтелектуальною власністю [1–3] та дослідження стану управління ІВ на машинобудівних підприємствах [4], свідчить про відсутність підходу до управління ІВ, з якого було б зрозуміло, яким чином необхідно використовувати інтелектуальні продукти підприємства задля забезпечення його конкурентних переваг та збільшення його капіталізації. Проблема вибору пріоритетних напрямів управління інтелектуальною власністю (ІВ) полягає в розв'язанні дилеми: що є більш вигідним для власника об'єкта інтелектуальної власності (ОІВ) – його використання у власному виробництві чи його продаж іншим суб'єктам господарювання з точки зору збільшення його капіталізації, або взагалі придбання прав на ОІВ та використання на підприємстві. Тому мета дослідження полягає в розробці методичного підходу до прийняття рішень щодо вибору пріоритетних напрямів управління ІВ на підприємстві, з метою збільшення його капіталізації.

Складність вибору пов'язана з тим, що, як правило, підприємства мають неоднакові пріоритети в управлінні ІВ й можливості щодо забезпечення реалізації цього процесу. Так, аналіз стану управління ІВ на машинобудівних підприємствах продемонстрував досить низькі показники забезпечення управління ІВ

підприємств [4] . Така ситуація свідчить про відсутність необхідних ресурсів для формування, використання та розповсюдження ОІВ.

Аналіз наукових підходів до прийняття управлінських рішень, які не базуються на безпосередньо чисельному вимірі, дає змогу стверджувати, що не має єдиної методики кількісного обґрунтування прийняття таких рішень. Найпоширенішими методами вирішення багатокритеріальних задач є методи теорії корисності, методи теорії нечітких множин, методи векторної стратифікації і метод аналізу ієрархій Сааті [5–8]. Розвиваючи підхід, представлений Т. Гусаковською [9], пропонується використовувати метод аналізу ієрархій Сааті, який, спираючись на якісні показники, дає змогу одержати кількісну оцінку можливих альтернатив розв'язання проблеми та враховувати при цьому «людський фактор» при підготовці прийняття рішення.

Детальне обґрунтування теоретико-прикладних аспектів управління інтелектуальною власністю та проведення дослідження його особливостей на машинобудівних підприємствах дозволяє визначити, що на вибір напрямку управління інтелектуальною власністю в найбільшій мірі мають вплив такі фактори, як кадрові, інноваційно-технологічні, маркетингові, фінансово-економічні та організаційно-правові (рис. 1.1). Таким чином, вибір напрямку управління ІВ для підприємства здійснюється на основі порівняння альтернатив (а саме формування та використання ОІВ на підприємстві, формування та розповсюдження ОІВ або придбання прав на ОІВ та використання на підприємстві) за обраними групами критеріїв (кадровими, інноваційно-технологічними, маркетинговими, фінансово-економічними, організаційно-правовими), за якими проводиться аналіз відповідності можливостей та особливостей діяльності досліджуваного підприємства обраному напрямку управління ІВ і приймається остаточне рішення. Слід акцентувати увагу, що прийняття рішення щодо вибору певного напрямку УІВ для підприємства є достатньо складним завданням, тому запропоновано оцінити вигоди та втрати представлених альтернатив. Отже, ієрархічна структура для прийняття рішення стосовно вибору напрямку управління ІВ за вигодами та втратами представлена на рис. 1.2 – 1.3 відповідно.

Напрями управління ІВ	Вигоди для підприємства	Втрати для підприємства	Критерії для оцінки вигід	Критерії для оцінки втрат	Фактори впливу
формування та використання ОІВ на підприємстві	забезпечення конкурентних переваг, завоювання певної ринкової ніші, створення нових ринків, покращення умов праці, грошові надходження від зниження собівартості, забезпечення доступу до банківських кредитів і інвестицій	витрати на підтримання патенту в силі, неправомірне використання ОІВ іншими підприємствами (порушення патентних прав); витрати на захист прав інтелектуальної власності в суді.	наявність високопрофесійного персоналу; високий рівень розвитку персоналу	відсутність високопрофесійного персоналу; низький рівень розвитку персоналу	кадрові
формування та розповсюдження ОІВ	грошові надходження від продажу прав на ОІВ	ймовірність зниження інноваційного потенціалу	забезпечення конкурентних переваг; підвищення інноваційного потенціалу	послаблення конкурентних переваг; ймовірність зниження інноваційного потенціалу	інноваційно-технологічні
придбання прав на ОІВ та використання на підприємстві	Забезпечення конкурентних переваг, завоювання певної ринкової ніші, покращення умов праці, грошові надходження від зниження собівартості, короткий строк забезпечення конкурентоздатності продукції, скорочення власних витрат на НІОКР, ліквідація технічного відставання підприємства, можливість використання ІВ об'єкту застави для забезпечення доступу до банківських кредитів і інвестицій	витрати на придбання прав на ОІВ, витрати на підтримання патенту в силі, неправомірне використання ОІВ іншими підприємствами (порушення патентних прав); витрати на захист прав інтелектуальної власності в суді.	завоювання певної ринкової ніші (створення нових ринків); забезпечення високої частки нової продукції у виробництві	ймовірність зменшення частки ринку; забезпечення низької частки нової продукції у виробництві	маркетингові
			дохідність реалізації напряму УІВ (грошові надходження від продажу прав на ОІВ, скорочення власних витрат на НІОКР); швидкість окупності капіталовкладень, забезпечення доступу до банківських кредитів і інвестицій	витратність реалізації напряму УІВ (витрати на підтримання патенту в силі, витрати на придбання прав на ОІВ, збільшення власних витрат на НІОКР, витрати на захист прав ІВ в суді), повільний темп окупності капіталовкладень, ймовірність відмови у доступі до банківських кредитів і інвестицій	фінансово-економічні
			покращення умов праці; швидкість реалізації напряму УІВ; відсутність ризику неправомірного використання ОІВ іншими підприємствами	ймовірність погіршення умов праці; складність реалізації напряму УІВ (складність оформлення документів); ризик неправомірного використання ОІВ іншими підприємствами	організаційно-правові

Рис. 1.1. Аналіз та узагальнення критеріїв для оцінки вигід та втрат основних напрямів управління ІВ

Рис. 1.2. Ієрархічна структура для прийняття рішення за вигодами

Рис. 1.3. Ієрархічна структура для прийняття рішення за втратами

Апробацію запропонованого методичного підходу було здійснено на машинобудівному підприємстві – ПАТ «Завод «Південкабель» як на підприємстві-репрезентанті (за результатами методу центру тяжіння) групи з середнім рівнем забезпечення управління інтелектуальною власністю.

З використанням методу середньгеометричної було складено матриці парних порівнянь альтернатив (напрямів управління ІВ) за обраними критеріями та визначено питомі ваги всіх порівняльних альтернатив за вигодами та втратами.

В першу чергу, було визначено питому вагу важливості кожної групи критеріїв (рис. 1.4). Аналіз матриці свідчить про переважання таких груп критеріїв у виборі напрямку УІВ, як фінансово-економічні та організаційно-правові. Пов'язано це переважно з умовами забезпечення капіталізації підприємства.

Група критеріїв	Кадрові	Інноваційно-технологічні	Фінансово-економічні	Маркетингові	Організаційно-правові	Серед. геометричне	Wi
Кадрові	1,000	3,000	0,500	2,000	0,333	1,000	0,165
Інноваційно-технологічні	0,333	1,000	0,333	3,000	0,500	0,699	0,115
Фінансово-економічні	2,000	3,000	1,000	5,000	2,000	2,268	0,375
Маркетингові	0,500	0,333	0,200	1,000	0,200	0,367	0,061
Організаційно-правові	3,000	2,000	0,500	5,000	1,000	1,719	0,284
Σ	6,833	9,333	2,533	16,000	4,033	6,053	1,000
$\lambda_{\max} =$		5,2716		$ВІ =$		0,061 \leq 0,1	
ІПф =		0,0679		оцінка погоджена			

Рис. 1.4. Матриця парних порівнянь важливості груп критеріїв для ПАТ «Завод «Південкабель»

В усіх отриманих матрицях парних порівнянь оцінки є погодженими, що свідчить про достовірність отриманих результатів та дозволяє використовувати їх для подальшої оцінки.

Остаточні оцінки альтернатив було розраховано перемноженням двох матриць: першої, складеної з упорядкованих оцінок альтернатив і другої, що

представляє собою вагові коефіцієнти цих оцінок. Матриці визначення пріоритету альтернатив за вигодами та втратами представлено на рис. 1.5 – 1.6. Аналізуючи рис. 1.5 – 1.6 необхідно акцентувати увагу, що визначення пріоритету альтернатив відносно кадрових, інноваційно-технологічних та маркетингових вказують на переважання альтернативи A_3 , тобто придбання прав на ОІВ та їх використання на підприємстві. Пріоритет альтернатив відносно організаційно-правових факторів визначає переважання альтернативи A_1 , тобто формування та використання ОІВ, у свою чергу, пріоритет альтернатив відносно фінансово-економічних факторів вказує на переважанні альтернативи A_2 (формування та розповсюдження ОІВ).

Визначення пріоритету альтернатив відносно кадрових факторів											
0,683	0,717				0,667			0,695			
0,200	0,195	X			0,333			0,198			
0,117	0,088				=		0,107				
Визначення пріоритету альтернатив відносно інноваційно-технологічних факторів											
0,48	0,481				0,750			0,481			
0,11	0,114	X			0,250			0,114			
0,41	0,405				=		0,405				
Визначення пріоритету альтернатив відносно фінансово-економічних факторів											
0,33	0,092	0,258				0,577			0,244		
0,53	0,218	0,105	X			0,342			0,388		
0,14	0,691	0,637				0,081	=		0,368		
Визначення пріоритету альтернатив відносно маркетингових факторів											
0,73	0,635				0,833			0,715			
0,08	0,078	X			0,167			0,080			
0,19	0,287				=		0,205				
Визначення пріоритету альтернатив відносно організаційно-правових факторів											
0,48	0,072	0,637				0,279			0,227		
0,11	0,279	0,258	X			0,649			0,231		
0,41	0,649	0,105				0,072	=		0,542		

Рис. 1.5. Матриці визначення пріоритету альтернатив за вигодами

Результати визначення пріоритету альтернатив за вигодами свідчать про суттєве переважання альтернатив A_1 і A_3 над альтернативою A_2 , але, враховуючи отриманий вектор пріоритету альтернатив за втратами, необхідно зауважити на переважанні альтернативи A_1 над іншими альтернативами. Це означає, що для ПАТ «Завод «Південкабель» найбільш доцільним та виправданим напрямом управління інтелектуальною власністю є формування та використання ОІВ на підприємстві. Цей висновок підтверджує розрахований коефіцієнт співвідношення вигід і втрат (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

**Розподіл альтернатив за співвідношенням вигід та втрат для
ПАТ «Завод «Південкабель»**

Альтернативи	Вектор пріоритету альтернатив за вигодами	Вектор пріоритету альтернатив за втратами	W	Ранг
Формування та використання ОІВ на підприємстві (A_1)	0,369	0,222	1,661	1
Формування та розповсюдження ОІВ (A_2)	0,262	0,371	0,705	3
Придбання прав на ОІВ та використання на підприємстві (A_3)	0,369	0,407	0,909	2

Таким чином, в процесі дослідження було розроблено методичний підхід до вибору напрямку управління інтелектуальною власністю з використанням методу аналізу ієрархій Сааті. Для обґрунтування вибору пріоритетного напрямку УІВ запропоновано п'ять груп критеріїв, що характеризують ступінь прийнятності запропонованого набору інструментів до конкретного стану здійснення інноваційно-інвестиційної політики та розвитку підприємства. Такими критеріями обрані кадрові, інноваційно-технологічні, фінансово-економічні, маркетингові та організаційно-правові. За вказаними групами критеріїв розраховані кількісні показники, що відображають можливі вигоди та втрати від вибору певного напрямку УІВ та визначена відносна важливість кожного з них. В результаті встановлено, що найбільш раціональним напрямом

УІВ для ПАТ «Завод «Південкабель» є формування та використання ОІВ на підприємстві. Формування і використання об'єктів інтелектуальної власності як стратегічного ресурсу підвищення конкурентоспроможності підприємства дозволить зміцнити наявні та сприяти появі нових конкурентних переваг і забезпечить підвищення його капіталізації в довгостроковій перспективі.

Список використаних джерел:

1. Базилевич В. Д. Інтелектуальна власність: креативи метафізичного пошуку. / В.Д. Базилевич, В. В. Ільїн. – К.: Вид. «Знання», 2008. – 687 с.
2. Цибульов П.М. Управління інтелектуальною власністю / П.М. Цибульов, В.П.Чеботарьов, В.Г.Зінов та ін. За ред. П.М. Цибульова: Монографія. – К.: «КІС». 2005. – 448 с.
3. Мухопад В.И. Интеллектуальная собственность в мировой экономике знаний. Монография. М.: Российский государственный институт интеллектуальной собственности; НИИ школьных технологий, 2009. – 256 с.
4. Гавкалова Н.Л. Особливості управління інтелектуальною власністю в умовах економіки знань: монографія / Н.Л. Гавкалова, А.В. Чистякова. – Х.: Вид. ХНЕУ, 2013. – 192 с.
5. Боровиков В. П. Популярное введение в современный анализ данных в системе STATISTICA / В. П. Боровиков. – М. : Горячая линия – Телеком, 2013. – 288 с.
6. Обґрунтування господарських рішень і оцінювання ризиків: Навчальний посібник / Клебанова Т. С., Мілов О. В., Мілевський С. В., Степурина С. О., Ястребова Г. С. – Харків: Вид. ХНЕУ, 2010. – 273 с.
7. Соловьев В. И. Введение в многомерный статистический анализ / В. Н. Калинина, В. И. Соловьев. – М., 2003. – 66 с.
8. Уварова В.И. Использование метода анализа иерархий / В.И.Уварова, В.Г. Шуметов // Социологические исследования. – 2001. – № 3. – С. 104 – 109.
9. Гусаковська Т.О. Управління інтелектуальною власністю підприємства : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук / Т. О. Гусаковська. – Харків, 2009. – 22 с.